

บททดลองเสนอเบื้องต้นว่าด้วยการสะสมทุนแบบบุพกาล*

ปวงชน อุณจะนำ**

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มุ่งหวังที่จะทำการสำรวจแนวคิดว่าด้วยการสะสมแบบบุพกาลของ คาร์ล มาร์กซ์ ในหนังสือที่ชื่อ “ทุน” เล่มที่หนึ่ง นอกจากนั้น บทความชิ้นนี้ยังนำเสนอบทวิพากษ์แนวคิดดังกล่าวของมาร์กซ์ผ่านมุมมองของนักคิดร่วมสมัยอย่าง เดวิด ฮาร์วีย์ และ แนนซี ฮาร์ทซอคค์ ผู้พัฒนาต่อยอดแนวคิดของมาร์กซ์และนำเสนอแนวคิดว่าด้วย “การสะสมทุนแบบยืดหยุ่น” และ “การทำให้การสะสมทุนมีความเป็นผู้นับถือมากขึ้น” ตามลำดับ ในตอนท้ายของบทความ ผู้เขียนขอทดลองนำเสนอแนวคิด “การสะสมทุนโดยการจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะ” เพื่อเป็นการนำแนวคิดการสะสมทุนแบบบุพกาลของของมาร์กซ์มาปรับใช้กับการวิเคราะห์บทบาทของรัฐสมัยใหม่ภายใต้บริบทของระบบทุนนิยมโลกในปัจจุบัน

คำสำคัญ: การสะสมทุนแบบบุพกาล, คาร์ล มาร์กซ์, ทุน, ระบบทุนนิยม, ความรุนแรง

ได้รับบทความเมื่อ 16 มกราคม 2555; ตอบรับเมื่อ 20 มีนาคม 2555

* บทความชิ้นนี้แปลและเรียบเรียงโดยผู้เขียนเอง จากรายงานปลายภาควิชา “Reading Marx” ผู้เขียนขอขอบคุณทั้งอาจารย์ Nancy Fraser ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ และอาจารย์ Cinzia Arruzza ประจำภาควิชาปรัชญา ที่ New School University ซึ่งต่างก็เป็นผู้สอนประจำวิชานี้และเป็นผู้ให้คำแนะนำในการจัดทำรายงานฉบับนี้ตลอดภาคเรียนที่หนึ่ง ปีการศึกษา 2554 ผู้เขียนยังขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่ประสงค์ออกนามทั้งสามท่านที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์เป็นอย่างยิ่งในการปรับปรุงบทความชิ้นนี้

** อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาโทด้านรัฐศาสตร์ที่ New School University

The Critiques of Primitive Accumulation

Puangchon Unchanam

Abstract

This essay is aimed to examine Marx's notion of primitive accumulation in Capital Vol I. Also, this essay is intended to explore criticism of that notion from contemporary scholars like David Harvey and Nancy Hartsock who reconstruct Marx's primitive accumulation and propose the concept of "accumulation by dispossession" and "the feminization of primitive accumulation" respectively. In the end of this essay, I would like to propose an alternative concept, "accumulation by provision of public goods," which is aimed to apply Marx's primitive accumulation to the analysis of modern states in the contemporary context of global capitalism.

Keywords: primitive accumulation, Karl Marx, Capital, Capitalism, violence

บทนำ

ในหนังสือที่ชื่อ “ทุน” เล่มที่หนึ่ง (*Capital Vol I*) ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นงานชิ้นที่สำคัญที่สุดชิ้นหนึ่งของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) มาร์กซ์ได้กล่าวถึงเป้าประสงค์ในการเขียนงานชิ้นนี้ไว้ในส่วนของบทนำของหนังสืออย่างชัดเจนว่า “สิ่งที่ข้าพเจ้าต้องการจะศึกษาในงานชิ้นนี้ก็คือ การผลิตในแบบทุนนิยมและความสัมพันธ์ของการผลิต รวมไปถึงลักษณะของความเชื่อมโยงใดๆที่เกี่ยวข้องกับการผลิตดังกล่าว”¹ จากตอนที่หนึ่งจนถึงตอนที่เจ็ดของหนังสือ “ทุน” ผู้อ่านคงจะเห็นได้ว่า มาร์กซ์ได้ทำตามเป้าประสงค์ที่เขาวางไว้เป็นอย่างดี กล่าวคือ มาร์กซ์ได้ชี้ให้เห็นว่า เงินของนายทุนได้กลายมาเป็นทุน (capital) ได้อย่างไร ทุนได้นำไปสู่การขูดรีดแรงงานและก่อให้เกิดมูลค่าส่วนเกิน (surplus-value) ด้วยวิธีไหน และมูลค่าส่วนเกินดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการผลิตซ้ำและขยายตัวของระบบทุนนิยมในที่สุดได้อย่างไร กระนั้นก็ตาม ตัวมาร์กซ์เองได้เน้นย้ำมาโดยตลอดว่า คำอธิบายเรื่องการผลิตในระบบทุนนิยมของเขาจากตอนที่หนึ่งถึงตอนที่เจ็ดของหนังสือเล่มนี้ ตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานหลักที่ว่าพวกนายทุนมีเงินอยู่ในมือที่จะลงทุนในภาคอุตสาหกรรมอยู่แล้ว และในขณะเดียวกันก็มีคนงานเป็นจำนวนมากในตลาดแรงงานที่พร้อมจะให้นายทุนว่าจ้างในแง่นี้ ผู้อ่านหนังสือ “ทุน” เล่มที่หนึ่งของมาร์กซ์อาจตั้งข้อสงสัยได้ว่า แล้วพวกนายทุนมีเงินจำนวนมากอยู่ในมือได้อย่างไรในตอนแรกเริ่ม และอะไรที่เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้มีคนงานจำนวนมากในตลาดแรงงาน

ข้อสงสัยดังกล่าวได้รับการชี้แจงให้กระจ่างในที่สุด ในตอนสุดท้ายของหนังสือ “ทุน” โดยในตอนที่แปดของหนังสือเล่มนี้เองที่มาร์กซ์ได้ค่อยๆเปิดเผยให้เห็นถึง “ความลับของการสะสมทุนแบบบุพกาล” (the secret of primitive accumulation) ซึ่งเป็นการเปิดโปงให้ผู้อ่านเห็นอย่างชัดแจ้งว่า การผลิตในระบบทุนนิยมนั้นมีเบื้องลึกเบื้องหลังและพื้นเพเป็นมาอย่างไร ตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิงกับนักเศรษฐศาสตร์การเมืองอย่าง อัดัม สมิท (Adam Smith) มาร์กซ์

¹ ต้นฉบับภาษาอังกฤษคือ “What I have to examine in this work is the capitalist mode of production and the relation of production and form of intercourse that corresponds to it.” Karl Marx, *Capital Volume I* (New York: Penguin Groups, 1976), 90.

เผยว่า จุดเริ่มต้นของระบบทุนนิยมไม่ได้เป็นเรื่องราวที่สวดยหรู หากแต่เป็นเรื่องราวของความรุนแรงที่บันทึกในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติด้วยเลือดและไฟแห่งการทำลายล้าง² กล่าวคือ มาร์กซ์มองว่า การได้มาซึ่งทรัพย์สินหรือทุนของพวกนายทุนในยุคเริ่มต้นของระบบทุนนิยมล้วนแต่เป็นเรื่องของการยึดครอง การทำให้คนกลายเป็นทาส การปล้น และการใช้กำลังเข้าทำร้ายผู้อื่นทั้งสิ้น³ โดยมาร์กซ์ได้ชี้ให้เห็นว่า พื้นฐานที่สำคัญที่สุดของกระบวนการสะสมทุนแบบบุพกาลก็คือ “การยึดเอาที่ดินมาจากพวกชาวนาชาวไร”⁴ เพราะเมื่อใดก็ตามที่พวกชาวนาชาวไรถูกยึดที่ดิน คนกลุ่มนี้ย่อมถูกริบช่องทางในการทำมาหากิน และวิถีของการผลิตไปโดยปริยาย และจากภาวะดังกล่าว พวกชาวนาชาวไรย่อมไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากเข้าสู่ตลาดในฐานะคนงานผู้ซึ่งไร้สิทธิใดๆ และปราศจากการคุ้มครองจากภาครัฐ ในทางตรงกันข้าม มาร์กซ์ได้เผยให้เห็นอีกว่า การยึดที่ดินจากชาวนาชาวไรกลับเอื้อประโยชน์ให้กับพวกนายทุนเป็นอย่างมาก เพราะไม่เพียงแต่นายทุนจะสามารถจ้างคนงานจำนวนมากในตลาดแรงงานให้เข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม หากแต่นายทุนยังสามารถแปลงที่ดินที่รัฐยึดมาจากชาวนาชาวไรให้กลายเป็นทุนและพัฒนาให้เกิดการผลิตขนาดใหญ่ในภาคเกษตรกรรมได้อีกด้วย⁵

จากแนวคิดของมาร์กซ์ที่กล่าวมา ผู้อ่านคงจะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องการสะสมทุนแบบบุพกาลของมาร์กซ์เป็นแนวคิดที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับการวิเคราะห์ระบบทุนนิยมด้วยเหตุผลหลายประการ ประการที่หนึ่ง แนวคิดดังกล่าวได้เปิดโปงให้เห็นถึงการแทรกแซงของรัฐที่มีต่อตลาด ประชากร และภาคสังคมในยุคแรกเริ่มของการก่อตัวของระบบทุนนิยม โดยมาร์กซ์ได้ชี้ให้เห็นว่า รัฐไม่เคยเป็นตัวแสดงที่เป็นกลาง เนื่องจากแท้ที่จริงแล้วรัฐได้ใช้ทั้งกฎหมายและกำลังอำนาจในการเอื้อประโยชน์ให้กับชนชั้นหนึ่งยึดเอาที่ดินและแรงงานจากอีกชนชั้นหนึ่งอย่างโจ่งแจ้ง ประการที่สอง แนวคิดเรื่องการสะสม

² ต้นฉบับภาษาอังกฤษคือ “[Primitive accumulation is] written in the annals of mankind in the letter of blood and fire.” Karl Marx, *Capital Volume I*, 875.

³ Ibid., 874

⁴ Ibid., 876.

⁵ Ibid., 885.

ทุนแบบทุนฟากาลเผยให้เห็นว่า ความรุนแรง คือสิ่งที่สำคัญที่สุดในการปูทางให้เกิดระบบทุนนิยมขึ้นมา เพราะไม่เพียงแต่การสะสมทุนแบบทุนฟากาลจะเป็นกระบวนการยึดที่ดินและแรงงานจากชาวนาชาวไร่มาไว้ในมือของพวกนายทุน หากแต่ยังเป็นกระบวนการของการกดขี่ การทำให้คนกลายเป็นทาส และการล่าอาณานิคมอีกด้วย ประการสุดท้าย แนวคิดเรื่องการสะสมทุนแบบทุนฟากาลแสดงให้เห็นว่า การก่อร่างสร้างตัวของระบบทุนนิยมในยุคแรกๆ ไม่ได้เป็นเรื่องของความสมัครใจที่จะทำการซื้อขายกันในตลาดระหว่างคนสองฝ่าย หากแต่เป็นการใช้กำลังของคนชั้นหนึ่งในการบังคับ ควบคุม และกดขี่ต่อคนอีกชั้นหนึ่งอย่างโหดร้ายและทารุณ ซึ่งการกดขี่ระหว่างชนชั้นในการสะสมทุนแบบทุนฟากาลนี้เองที่ได้เพิ่มระดับความเข้มข้นและความรุนแรงมากขึ้นจนกลายเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดเมื่อระบบทุนนิยมได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ในเวลาต่อมา

ถึงแม้ว่าแนวคิดเรื่องการสะสมทุนแบบทุนฟากาลของมาร์กซ์จะเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์ระบบทุนนิยม แนวคิดดังกล่าวอาจถูกตั้งข้อสงสัยจากผู้อ่านหนังสือ “ทุน” เล่มที่หนึ่งของมาร์กซ์ ด้วยเหตุผลสองประการสำคัญ ประการที่หนึ่ง เนื่องจากมาร์กซ์ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า การสะสมทุนแบบทุนฟากาลเป็นกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยก่อนที่ระบบทุนนิยมจะเติบโตเต็มที่ และกระบวนการดังกล่าวได้สิ้นสุดลงไปแล้วในหมู่ประเทศยุโรปตะวันตก⁶ ผู้อ่านอาจตั้งข้อสงสัยได้ ว่า ถ้าการสะสมทุนแบบทุนฟากาลเกิดขึ้นเฉพาะในยุคสมัยเก่า และกระบวนการดังกล่าวได้สิ้นสุดลงเมื่อระบบทุนนิยมเติบโตเต็มที่อย่างเต็มที่ มาร์กซ์ว่าไว้จริงๆ นั้นย่อมหมายความว่า ความรุนแรงที่ถือเป็นหัวใจของการสะสมทุนแบบทุนฟากาลได้หมดความสำคัญและได้สูญสลายไปจากระบบทุนนิยมใช่หรือไม่⁷ ประการที่สอง ด้วยเหตุที่มาร์กซ์มองว่า ประวัติศาสตร์ของ

⁶ Karl Marx, *Capital Volume I*, 931.

⁷ คำถามข้อนี้เองที่เป็นคำถามสำคัญของ เดวิด ฮาร์วีย์ที่มีต่อการสะสมแบบทุนฟากาลของมาร์กซ์ ดู David Harvey, *A Companion to Marx's Capital* (New York: Verso, 2010), 292-293.

การยึดที่ดินของเกษตรกรในอังกฤษยุคศตวรรษที่สิบหกจนถึงศตวรรษที่สิบแปด เป็นกรณีศึกษาที่ดีที่สุดของการสะสมทุนแบบทุนกาส⁸ คำถามสำคัญที่อาจเกิดขึ้นในหมู่ผู้อ่านก็คือ แนวคิดของมาร์กซ์ที่อธิบายจุดเริ่มต้นของระบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตกอย่างอังกฤษหลายร้อยปีก่อนจะเกี่ยวข้องกับและนำมาใช้วิเคราะห์วิกฤตทุนนิยมที่เกิดขึ้นในโลกยุคปัจจุบันได้อย่างไร

ในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนมุ่งหวังจะสำรวจข้อถกเถียงว่าด้วยการสะสมทุนแบบทุนกาสในหมู่นักวิชาการร่วมสมัยบางท่านที่ได้ใช้ข้อสงสัยทั้งสองข้อที่กล่าวมาเป็นการวิพากษ์และวิพากษ์แนวความคิดของมาร์กซ์ ในส่วนแรกของบทความ ผู้เขียนจะขอทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องการสะสมทุนแบบทุนกาสในหนังสือ “ทุน” ของมาร์กซ์ว่ามีเนื้อหาและใจความที่สำคัญเป็นอย่างไร จากนั้นในส่วนที่สองของบทความ ผู้เขียนมุ่งหวังที่จะนำเสนอตัวอย่างบทวิพากษ์แนวคิดเรื่องการสะสมทุนแบบทุนกาสของมาร์กซ์ จากนักคิดร่วมสมัยบางท่าน⁹ โดยในส่วนที่สองนี้ ผู้เขียนขอแนะนำบทวิพากษ์จากมุมมองของเดวิด ฮาร์วีย์ (David Harvey) นักวิชาการสายมาร์กซิสต์ผู้เปิดเผยให้เห็นว่า การสะสมทุนแบบทุนกาสไม่เพียงแต่จะยังคงอยู่ในสังคมทุนนิยมยุคปัจจุบัน หากแต่ยังเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนระบบทุนนิยมโลกอย่างขาดเสียไม่ได้ อีกด้วย หลังจากนั้นในส่วนที่สามของบทความ ผู้เขียนขอแนะนำบทวิพากษ์จากแนวความคิดของแนนซี ฮาร์ทซอค (Nancy Hartsock) นักสตรีนิยมผู้วิพากษ์วิจารณ์ทั้งมาร์กซ์และฮาร์วีย์ว่า ได้ละเลยประเด็นเรื่องของบทบาทของสตรีไปอย่างสิ้นเชิงในการวิเคราะห์การสะสมทุนแบบทุนกาส โดยฮาร์ทซอค

⁸ Karl Marx, *Capital Volume I*, 876.

⁹ ผู้เขียนตระหนักดีว่า แนวความคิดเรื่องการสะสมทุนแบบทุนกาสของมาร์กซ์และบทวิพากษ์ที่มีต่อแนวคิดดังกล่าวของมาร์กซ์ เป็นหัวข้อที่ใหญ่โต ซับซ้อน และยังเป็นข้อถกเถียงที่ไม่รู้จบในหมู่นักวิชาการสายมาร์กซิสต์ ผู้เขียนยังตระหนักอีกด้วยว่า การยกตัวอย่างบทวิพากษ์ของนักคิดสายมาร์กซิสต์มาเพียงแค่นี้สองชิ้นย่อมไม่เพียงพอต่อการสะท้อนให้เห็นถึงการถกเถียงที่เข้มข้นในประเด็นที่ใหญ่โตนี้ กระนั้นก็ตาม ด้วยเป้าประสงค์ของผู้เขียนเองที่อยากให้บทความชิ้นนี้เป็น “บททดลองเสนอเบื้องต้น” ผู้เขียนจึงเลือกที่จะเน้นศึกษาไปที่งานของนักเขียนที่ผู้เขียนเห็นว่าโดดเด่นเป็นอย่างยิ่งในการวิพากษ์แนวคิดของมาร์กซ์เพียงแค่นี้สองชิ้น ในอนาคต ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า แนวความคิดเรื่องการสะสมทุนแบบทุนกาสของมาร์กซ์ จะได้รับการต่อยอดและได้รับการถกเถียงมากขึ้น ทั้งจากตัวผู้เขียนเองและแวดวงนักวิชาการร่วมสมัย เป็นลำดับต่อไป

ได้อธิบายว่า แรงงานผู้หญิงคือรากฐานที่สำคัญที่สุดของการสะสมทุนแบบบุพกาล และแรงงานผู้หญิงนี้เองที่กลายมาเป็นหัวใจของระบบทุนนิยมโลกในยุคปัจจุบันอีกด้วย

จากนั้นในส่วนที่สี่ ผู้เขียนจะขอทดลองนำเสนอมุมมองของผู้เขียนเองที่มีต่อแนวคิดเรื่องการสะสมทุนแบบบุพกาล โดยผู้เขียนมองว่า เราไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่าการสะสมทุนแบบบุพกาลยังคงดำรงอยู่ในระบบทุนนิยมในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เราอาจต้องทำความเข้าใจด้วยว่า การสะสมทุนแบบบุพกาลในยุคของเราไม่ได้ตั้งอยู่บนรูปแบบของความรุนแรง การกดขี่ทางกายภาพ การทำให้คนกลายเป็นทาส หรือ การล่าอาณานิคมสมัยใหม่แต่เพียงอย่างเดียว เพราะแท้ที่จริงแล้ว การสะสมทุนแบบบุพกาลในยุคปัจจุบันได้แฝงตัวอยู่ภายใต้หน้ากากของความกรุณาปราณีมากกว่าในยุคสมัยของมาร์กซ์เป็นอย่างมาก ผู้เขียนพยายามที่จะเปิดประเด็นถกเถียงใหม่ว่า แทนที่การสะสมทุนแบบบุพกาลในยุคปัจจุบันจะเป็นเรื่องของการที่รัฐยึดทรัพย์สินของส่วนกลางมาให้พวกนายทุน เป็นไปได้หรือไม่ว่า รัฐในปัจจุบันกลับเป็นผู้มอบทรัพย์สินและทรัพยากรให้กับส่วนรวม ซึ่งทรัพยากรส่วนรวมนี้เองได้กลายเป็นเครื่องมือของนายทุนในการกดขี่แรงงานและชุดรีดทรัพยากรของประเทศไปในตอนท้ายที่สุด ในส่วนท้ายของบทความ ผู้เขียนจะการสรุปแนวทางการต่อสู้กับระบบทุนนิยมยุคปัจจุบันที่มีการสะสมทุนแบบบุพกาลเป็นรากฐานสำคัญ ผ่านมุมมองของฮาร์วีย์ ฮาร์ทซอคค์ และตัวผู้เขียนเองตามลำดับ

1. การสะสมทุนแบบบุพกาลคืออะไร

(What is primitive accumulation?)

มาร์กซ์ได้เคยกล่าวไว้ว่า ถ้าหากเงิน “จุดขึ้นมาจากโลกใบนี้ โดยมีเลือดติดมากับแก้มข้างหนึ่งของมัน ทุนก็เกิดขึ้นมาพร้อมกับเลือดและฝุ่นจากหัวจรดเท้าและในทุกขุมชนของมันนั่นเอง”¹⁰ หากมองในแง่นี้ จึงไม่ใช่เรื่องที่

¹⁰ ดัชนีฉบับภาษาอังกฤษคือ “[while money] comes into the world with a congenital blood-stain on one cheek, capital comes dripping from head to toe, from every pore, with blood and dirt.” Karl Marx, *Capital Volume I*, 925-926.

น่าตกใจแต่อย่างใดหากเราจะพบว่า เมื่อมาร์กซ์อธิบายแนวความคิดเรื่องการสะสมทุนแบบทุนนิยมซึ่งเป็นปฐมบทของการกำเนิดของทุนและการสะสมทุน มาร์กซ์มุ่งหวังที่จะเล่าประวัติศาสตร์แห่งความรุนแรง ความสยองขวัญ และความป่าเถื่อนโหดร้าย¹¹ ก่อนหน้าที่จะระบบการผลิตแบบทุนนิยมเต็มตัวจะเกิดขึ้นมาบนโลกใบนี้ ก่อนที่ผู้เขียนจะสำรวจข้อถกเถียงว่าด้วยการสะสมทุนแบบทุนนิยมในหมู่นักวิชาการร่วมสมัยบางท่าน ผู้เขียนขอใช้พื้นที่ตรงนี้กล่าวถึงใจความสำคัญสามประการของแนวความคิดเรื่องการสะสมทุนแบบทุนนิยมในหนังสือ “ทุน” ของมาร์กซ์ ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง มาร์กซ์กล่าวว่า การสะสมทุนแบบทุนนิยม “ไม่ใช่เรื่องอื่นใดนอกเสียจาก กระบวนการทางประวัติศาสตร์ของการแยกผู้ผลิตออกจากวิธีการผลิต”¹² กล่าวคือ พื้นฐานของกระบวนการการสะสมทุนแบบทุนนิยมก็คือการขับไล่ชาวนาชาวไร่ออกจากที่ดินของพวกเขา โดยมาร์กซ์ได้ชี้ให้เห็นว่าการสะสมทุนแบบทุนนิยมเป็น “การปล้นที่ดินของเกษตรกรอย่างเป็นระบบ” (a systematic thief) ของภาครัฐ ซึ่งนำไปสู่ปลดปล่อยชาวนาชาวไร่จำนวนมหาศาลออกจากที่ดินของตน และแปรเปลี่ยนคนกลุ่มนี้ให้กลายเป็นคนงานผู้ไม่มีสิ่งใดจะขายในตลาดนอกจากแรงงานของตนเอง นอกจากนั้น มาร์กซ์ยังเผยให้เห็นอีกด้วยว่า การสะสมทุนแบบทุนนิยม เป็นกระบวนการปล้นวัตถุดิบในกระบวนการผลิตของชาวนาชาวไร่และแปรเปลี่ยนมันให้กลายเป็นทุน¹³ ในแง่นี้ สำหรับมาร์กซ์แล้ว เมื่อใดก็ตามที่คนงาน ที่ดิน และวัตถุดิบ ถูกยึดมาจากภาคเกษตรกรรมและผลักดันให้เข้าสู่ตลาด เมื่อนั้นรากฐานของระบบทุนนิยมก็ได้ก่อตัวขึ้นและนายทุนก็ได้โอกาสที่จะสะสมทุนของตัวเองมากขึ้นนั่นเอง

¹¹ Karl Marx, *Capital Volume I*, 875.

¹² ต้นฉบับภาษาอังกฤษคือ “[primitive accumulation is] nothing else than the historical process of divorcing the producer from the means of production.” Karl Marx, *Capital Volume I*, 875.

¹³ Ibid., 910.

ประการที่สอง มาร์กซได้ชี้ให้เห็นว่า กำลังและอำนาจ (force and power) ของรัฐ คือสิ่งที่จำเป็นในการวางรากฐานให้กับการสะสมทุนของระบบทุนนิยม โดยมาร์กซ์มองว่า การขึ้นมามีอำนาจของชนชั้นกรรมพีจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลยหากขาดการสนับสนุนจากอำนาจรัฐ¹⁴ ดังนั้น รัฐสำหรับมาร์กซ์จึงไม่ใช่รัฐที่เป็นกลาง หากแต่เป็นรัฐที่พร้อมจะเข้าไปแทรกแซงตลาดผ่านนโยบายทางเศรษฐกิจซึ่งมีเป้าหมายที่จะเอื้อประโยชน์ให้กับการก่อตัวของชนชั้นนายทุน โดยมาร์กซ์มองว่า นโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐไม่ว่าจะเป็น การจัดกรหนี้สาธารณะ การจัดเก็บภาษี การตั้งกำแพงภาษี หรือ การทำสงครามทางการค้าระหว่างประเทศ ล้วนแต่เป็นนโยบายที่รัฐสร้างขึ้นมากเพื่อปกป้องภาคอุตสาหกรรมที่เพิ่งก่อตัวได้ไม่นาน¹⁵ นอกจากนี้ มาร์กซยังเผยให้เห็นอีกด้วยว่า รัฐได้เข้าไปแทรกแซงภาคประชาสังคมผ่านการออกกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ให้กับนายทุนในการได้มาซึ่งแรงงานในราคาถูก กล่าวคือ รัฐออกกฎหมายควบคุมอัตราค่าจ้างแรงงานตามอัตราที่พวคนายทุนคิดว่าเหมาะสมในการทำกำไร โดยแทนที่คนงานจะได้ค่าแรงตามจริง กลับกลายเป็นว่า พวกเขาได้ค่าแรงเพียงน้อยนิดและต้องทำงานนานกว่าที่ควรจะเป็นในโรงงาน¹⁶ ในขณะเดียวกัน รัฐก็ยังออกกฎหมายที่เป็นการประกันว่า ชาวนาชาวไร่ที่เพิ่งถูกยึดที่ดินและว่างงานจะต้องกลายเป็นแรงงานให้กับภาคอุตสาหกรรมเท่านั้น โดยมาร์กซ์เผยว่า กฎหมายฉบับเบือนเลือด (bloody laws) ของรัฐก็คือกฎหมายที่ประกาศให้คนที่ไม่ทำงานเป็นคนที่ทำผิดกฎหมาย ส่วนพวกที่ลี้ภัยขโมยน้อย พวกขอทาน หรือพวกคนจรจัด ก็ได้รับการปฏิบัติจากรัฐเยี่ยงอาชญากร คนเหล่านี้มักจะถูกทรมานและลงโทษจากเจ้าหน้าที่รัฐและถูกบีบบังคับให้กลับไปทำงานในโรงงานเยี่ยงทาสภายใต้การปกครองของขุนนางในระบบทุนนิยมซึ่งก็คือพวคนายทุนทั้งหลายนั่นเอง¹⁷

¹⁴ Ibid., 899.

¹⁵ Karl Marx, *Capital Volume I*, 922.

¹⁶ Ibid., 900.

¹⁷ Ibid., 896, 909.

ประการสุดท้าย มาร์กซ์อธิบายว่า การสะสมทุนแบบบุพกาลในประเทศย่อมไม่สามารถแยกขาดออกจากการกดขี่และความรุนแรงที่เกิดขึ้นในต่างแดนโดยมาร์กซ์ได้เผยให้เห็นว่า ช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดของกระบวนการสะสมทุนแบบบุพกาลก็คือยุคสมัยของการล่าอาณานิคม¹⁸ เพราะในช่วงเวลานี้เองที่ทรัพย์สินสมบัติของชาวยุโรปที่ได้มาผ่านการฆ่าฟัน ปล้นสะดม และจับคนในอาณานิคมมาเป็นทาส ได้ไหลเวียนกลับไปที่ดินแดนแม่ในยุโรปและถูกแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นทุนในเวลาต่อมา¹⁹ นอกจากนี้มาร์กซ์ยังกล่าวอีกว่า “รุ่งอรุณแห่งยุคของการผลิตแบบทุนนิยม” (the dawn of the era of capitalist production) ไม่ใช่เรื่องราวที่สวยหรู หากแต่เป็นช่วงเวลาของการฆ่าล้างชาวอเมริกันอินเดียนในทวีปอเมริกา การพิชิตและการปล้นสะดมในประเทศอินเดีย การไล่ล่าเอาหนังก่อนแอฟริกันผิวดำในหมู่เจ้าอาณานิคมชาวยุโรป และการใช้กำลังบีบบังคับให้คนพื้นเมืองในอาณานิคมทำงานหามรุ่งหามค่ำให้กับพวกนายทุน²⁰

2. การสะสมทุนโดยการยึดแย่ง

(Accumulation by Dispossession)

แนวคิดเรื่องการสะสมทุนแบบบุพกาลของมาร์กซ์ได้นำไปสู่การถกเถียงในหมู่นักวิชาการผู้ทำการศึกษาพัฒนาการของระบบทุนนิยม โดยหนึ่งในนักวิชาการที่ได้ทำการศึกษาแนวคิดของมาร์กซ์ได้ดีที่สุดคงหนีไม่พ้น เดวิด ฮาร์วีย์ นักคิดสายมาร์กซิสต์ผู้ซึ่งแม้จะยอมรับว่า แนวคิดเรื่องการสะสมทุนแบบบุพกาลของมาร์กซ์มีคุณูปการอย่างมากใหญ่หลวงต่อการวิเคราะห์ระบบทุนนิยม หากแต่แนวคิดดังกล่าวยังมีจุดอ่อนอยู่หลายประการด้วยกัน จุดอ่อนประการแรกที่ฮาร์วีย์อ้างถึงก็คือ การที่มาร์กซ์ละเลยที่จะกล่าวถึงบทบาทของสตรีในกระบวนการสะสมทุนแบบบุพกาล เพราะสำหรับฮาร์วีย์แล้ว การสะสมทุนแบบบุพกาลไม่สามารถแยกออกได้เลยจากกระบวนการกดขี่และบทบาทของสตรี การจำกัดสถานะสตรีในการถือครองทรัพย์สิน และการผลิตซ้ำโครงสร้างสังคมแบบชายเป็นใหญ่²¹

¹⁸ Ibid., 915.

¹⁹ Ibid., 918.

²⁰ Ibid., 915, 938.

²¹ David Harvey, *A Companion to Marx's Capital*, 305.

จุดอ่อนประการที่สองที่ฮาร์วีย์เผยให้เห็นก็คือ คำอธิบายของมาร์กซ์ในเรื่องของการสะสมทุนแบบทุนพกาลไม่ได้สอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ กล่าวคือ ในมุมมองของฮาร์วีย์ แม้เราจะปฏิเสธไม่ได้เลยว่าคุณสมบัติได้ปรากฏขึ้นช้าแล้วช้าเล่าในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากระบบศักดินามาเป็นระบบทุนนิยม แต่ฮาร์วีย์มองว่า มาร์กซ์ดูจะเล่าเรื่องราวเหล่านี้ให้ดูเกินจริงและละเอียดที่จะกล่าวถึงกรณีตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง โดยฮาร์วีย์ได้ยกหลักฐานจากนักประวัติศาสตร์ยุคปัจจุบันที่ชี้ให้เห็นว่า คำอธิบายของมาร์กซ์ในเรื่องของการสะสมทุนแบบทุนพกาลใช้ได้แค่บางกรณีในประวัติศาสตร์เท่านั้น เนื่องจากการสะสมทุนแบบทุนพกาลในหลายๆ ประเทศไม่ได้เป็นกระบวนการที่เต็มไปด้วยความรุนแรงอย่างที่มาร์กซ์อ้าง หากแต่เป็นกระบวนการที่เป็นไปอย่างสงบเรียบร้อย โดยแทนที่ชาวนาชาวไร่จะถูกยึดที่ดินและถูกบีบให้มาเป็นแรงงานในเมืองใหญ่ ในความเป็นจริงเกษตรกรในหลายๆ ประเทศกลับเต็มใจที่จะทิ้งการทำนาทำไร่ของตนเองและเข้ามาแสวงหาชีวิตที่ดีกว่าด้วยการเข้ามาทำงานในโรงงาน²² ในแง่นี้ฮาร์วีย์คิดว่า การสะสมทุนแบบทุนพกาลมีความซับซ้อนมากกว่าคำอธิบายแบบเหมารวมของมาร์กซ์มากนัก

จุดอ่อนประการสุดท้าย ซึ่งฮาร์วีย์คิดว่าเป็นจุดอ่อนที่สำคัญที่สุดของมาร์กซ์ก็คือ การที่มาร์กซ์มองว่าการสะสมทุนแบบทุนพกาลเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในอดีตซึ่งได้สิ้นสุดลงไปแล้วและไม่ได้มีความสำคัญแต่อย่างใดกับการทำงานของระบบทุนนิยมในปัจจุบัน²³ ฮาร์วีย์วิเคราะห์ว่า มาร์กซ์มองการเปลี่ยนผ่านจากการสะสมทุนแบบทุนพกาลมาเป็นการสะสมทุนแบบทุนนิยมในลักษณะเป็นขั้นเป็นตอน โดยกระบวนการสะสมทุนแบบทุนพกาลนี้เองเป็นเสมือนบันไดขั้นแรกของระบบทุนนิยมซึ่งหลายๆ ประเทศที่ระบบทุนนิยมได้เติบโตเต็มที่ได้อ่านผ่านบันไดขั้นนี้มาแล้วทั้งสิ้น และกระบวนการดังกล่าวไม่ได้มีความสลักสำคัญอะไรอีกกับประเทศทุนนิยมเหล่านี้ในปัจจุบัน²⁴ ฮาร์วีย์คิดว่า มุมมองของมาร์กซ์ในประเด็นนี้ผิดพลาดเป็นอย่างมาก เพราะสำหรับฮาร์วีย์แล้ว กระบวนการสะสมทุนแบบทุนพกาลไม่เพียงแต่ยังดำรงอยู่ในทั้งใน

²² Ibid, 304.

²³ David Harvey, *A Companion to Marx's Capital*, 305.

²⁴ David Harvey, *The New Imperialism* (New York: Oxford University Press, 2003), 144.

ประเทศทุนนิยมเต็มตัวและประเทศที่ยังไม่เป็นทุนนิยม หากแต่ยังเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนระบบทุนนิยมระดับโลกในยุคปัจจุบันอีกด้วย²⁵

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ฮาร์วีย์เสนอว่า คำอธิบายของมาร์กซ์ในเรื่องของการสะสมทุนแบบบุพกาลควรได้รับการปรับปรุงเสียใหม่ แทนที่จะใช้คำว่า บุพกาล (primitive) หรือเบื้องต้น (original) อย่างที่มาร์กซ์หรือนักเศรษฐศาสตร์การเมืองนิยมใช้กัน ฮาร์วีย์คิดว่าเราควรหาคำใหม่ที่ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการสะสมทุนแบบป่าเถื่อนและรุนแรงไม่ได้ยุติลงไปแล้วในอดีต หากแต่มีความต่อเนื่องและยังดำรงอยู่ในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ฮาร์วีย์เสนอให้ใช้คำว่า “การสะสมทุนแบบยึดแย่ง” (accumulation by dispossession) ในการอธิบายลักษณะของการสะสมทุนภายใต้ระบบทุนนิยมยุคในปัจจุบัน²⁶

มาถึงตรงจุดนี้ ผู้อ่านอาจสงสัยได้ว่า แล้วการสะสมทุนแบบยึดแย่งในมุมมองของฮาร์วีย์คืออะไร และแตกต่างไปจากแนวคิดการสะสมทุนแบบบุพกาลของมาร์กซ์อย่างไร ในที่นี้ผู้เขียนขอสรุปลักษณะสำคัญสามประการของแนวคิดดังกล่าวของฮาร์วีย์ดังต่อไปนี้ ประการที่หนึ่ง ในขณะที่มาร์กซ์มองว่า การยึดที่ดินจากเกษตรกรคือพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของกระบวนการสะสมทุนแบบบุพกาล ฮาร์วีย์เผยให้เห็นว่า “การริบทรัพย์ส่วนรวม” (the enclosure of the commons) เป็นพื้นฐานที่สำคัญของการสะสมทุนแบบยึดแย่ง²⁷ โดยฮาร์วีย์ได้อธิบายว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในปัจจุบันไม่เพียงแต่ถูกรัฐยึดที่ดินทำกินไปเหมือนกับแนวคิดของมาร์กซ์ หากแต่พวกเขายังถูกริบทรัพย์สินที่ควรจะเป็นของใช้ร่วมกันในส่วนรวมไปอีกด้วย โดยฮาร์วีย์เผยว่า กระบวนการริบทรัพย์ส่วนรวมดังกล่าวได้แฝงตัวเองอยู่ในรูปแบบของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (privatization) กล่าวคือ จากที่รัฐเคยแบกภาระจัดหาที่พักพิงให้กับคนรายได้น้อย สร้างระบบการขนส่งและโทรคมนาคม จัดหาไฟฟ้า ประปา และการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประชาชน รัฐในปัจจุบันกลับยกหน้าที่เหล่านั้นให้กับภาค

²⁵ Ibid., 308.

²⁶ Ibid., 144.

²⁷ David Harvey, *A Companion to Marx's Capital*, 309 and *The New Imperialism*, 148.

เอกชน ซึ่งการเข้ามามีบทบาทของภาคเอกชนนี้เองเป็นการทำให้สินค้าและบริการสาธารณะ (public goods) กลายเป็นของซื้อของขาย (commodity) กันในตลาด และเอื้อให้เกิดการสะสมทุนและแสวงหากำไรของเหล่านายทุนในที่สุด²⁸

ประการที่สอง ในขณะที่มาร์กซ์ นำเสนอการสะสมทุนแบบทุนผูกขาดว่าเป็นเรื่องราวของความรุนแรงและการใช้กำลัง ฮาร์วีย์อธิบายการสะสมทุนแบบยึดแย้งว่าเป็นเรื่องของการใช้ทั้งกำลังบังคับและความยินยอมพร้อมใจไปพร้อมๆ กัน กล่าวคือ ในด้านหนึ่งการสะสมทุนแบบยึดแย้งอาศัยกำลังและความรุนแรงในการขับไล่เกษตรกรออกจากที่ดิน ในการกดขี่วิถีการผลิตและการบริโภคของชนพื้นเมือง และในการทำให้คนงานทำงานเยี่ยงทาสในโรงงานอุตสาหกรรม²⁹ ในอีกด้านหนึ่งการสะสมทุนแบบยึดแย้งก็ต้องพึ่งกระบวนการสร้างความยินยอมพร้อมใจในหมู่คนงานไปพร้อมๆ กันด้วย ดังนั้น แทนที่การสะสมทุนแบบยึดแย้งจะเป็นเรื่องของการที่นายทุนกดขี่คนงานอย่างโหดร้าย กลับเป็นกระบวนการที่นายทุนอนุญาตให้คนงานได้มีพื้นที่ในการรักษาวัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมพื้นเมืองของตนเอาไว้ได้ในระดับหนึ่ง ตราบใดที่ไม่ขัดกับการทำงานของระบบทุนนิยมในภาพรวม³⁰

ประการสุดท้าย ในขณะที่มาร์กซ์เชื่อว่า กระบวนการสะสมทุนแบบทุนผูกขาดได้เสร็จสิ้นและยุติไปแล้วในประเทศทุนนิยมยุโรปตะวันตก ฮาร์วีย์เผยว่าการสะสมทุนแบบยึดแย้งยังคงปรากฏอยู่ทั้งในประเทศที่เป็นศูนย์กลางของระบบทุนนิยมอย่างประเทศตะวันตกและในประเทศชายขอบของระบบทุนนิยมอย่างประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย โดยฮาร์วีย์ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ในด้านหนึ่ง การใช้กำลังความรุนแรงในการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและการยึดที่ดินของชาวนาชาวไร่ไม่ได้ยุติลงแต่ประการใดในยุคสมัยของพวกเรา ในทางตรงกันข้าม มันยังดำรงอยู่ในประเทศโลกที่สามทั้งในแอฟริกา เอเชีย และลาตินอเมริกา³¹ ในอีกด้านหนึ่งการสะสมทุนแบบยึดแย้งก็แฝงตัวอยู่ในประเทศ

²⁸ David Harvey, *The New Imperialism*, 158-159.

²⁹ Ibid., 146.

³⁰ Ibid.

³¹ David Harvey, *A Companion to Marx's Capital*, 308.

ทุนนิยมเต็มตัวภายใต้หน้ากากของแนวคิดการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่ (neo-liberalism)³² แม้ว่าแนวคิดดังกล่าวจะดูเหมือนไร้พิษภัยหรือความรุนแรงใดๆ ในเปลือกนอก แต่ถ้าเราได้มองลึกลงไป ฮาร์วีย์เชื่อว่า เราจะเห็นถึงกระบวนการสะสมทุนที่ยืดเยื้อเอาทรัพย์สินส่วนรวมของทุกคนเอาไว้ไว้ในมือของพวกนายทุนไม่กี่คนในระบบทุนนิยมที่ไม่ได้แตกต่างกันแต่อย่างใด

3. การทำให้การสะสมทุนมีความเป็นผู้หญิงมากขึ้น

(The Feminization of Primitive Accumulation)

เช่นเดียวกันกับฮาร์วีย์ นักมาร์กซิสสายสตรีนิยมอย่างแนนซี ฮาร์ทซอคก็ได้วิพากษ์แนวคิดเรื่องการสะสมทุนแบบบุพกาลของมาร์กซ์ไว้อย่างน่าสนใจ ฮาร์ทซอคก็ยอมรับว่าแนวคิดของมาร์กซ์ยังมีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงต่อการวิเคราะห์ระบบทุนนิยมในศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ด อย่างไรก็ตามฮาร์ทซอคก็เน้นย้ำว่าแนวคิดของมาร์กซ์ยังต้องได้รับการปรับปรุงเป็นอย่างมาก เนื่องจากมาร์กซ์มักจะละเลยประเด็นเรื่องบทบาทของสตรีในระบบทุนนิยม โดยฮาร์ทซอคได้วิเคราะห์ไว้ว่า เมื่อใดก็ตามที่มาร์กซ์พูดถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นในระบบทุนนิยม ความสัมพันธ์ที่มาร์กซ์กล่าวถึงก็คือความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นแรงงานที่เป็นผู้ชายเท่านั้น³³ ด้วยเหตุนี้ฮาร์ทซอคก็มองว่า แนวความคิดของมาร์กซ์ล้วนเป็นแนวคิดที่เน้นค่านิยมชายเป็นใหญ่โดยไม่ได้ให้ความสนใจกับสตรีผู้เป็นภรรยาของแรงงานที่ถูกใช้แรงงานและถูกกดขี่อยู่ในบ้าน สำหรับฮาร์ทซอคแล้ว ผู้หญิงในงานเขียนของมาร์กซ์จึงแค่ผ่านมาและผ่านไป ไม่ได้มีความสำคัญแต่อย่างใดในเรื่องของการขูดรีดในระบบทุนนิยมอันเป็นหัวใจของการวิเคราะห์ของมาร์กซ์ ซึ่งตรงจุดนี้ฮาร์ทซอคเห็นต่างไปจากมาร์กซ์เป็นอย่างมาก เนื่องจากเธอเชื่อว่า การสะสมทุนแบบบุพกาลคือกระบวนการกดขี่ขูดรีดผู้หญิงอย่างรุนแรงและการสะสมทุนแบบนี้ดำรงอยู่ได้ก็เพราะอาศัยหยาดเหงื่อและแรงงานผู้หญิงเป็นหลัก³⁴

³² Ibid., 309-310.

³³ Nancy Hartsock, "Globalization and Primitive Accumulation: The Contribution of David Harvey's Dialectical Marxism" in Noel Castree and Derek Gregory, eds, *David Harvey: A Critical Reader* (Oxford: Blackwell Publishing, 2006), 167.

³⁴ Ibid., 170.

นอกจากนั้น ฮาร์ทซอคก็ยังเห็นด้วยกับฮาร์วีย์ว่า การสะสมทุนแบบบุพกาลไม่ได้เกิดขึ้นแค่ในอดีตและยุติลงแล้วอย่างที่มีมาร์กซ์วิเคราะห์ไว้ เพราะแท้ที่จริงแล้วยังคงดำรงอยู่ในยุคปัจจุบันและได้กลายเป็นหัวใจสำคัญของการผลิตในระบบทุนนิยมโลก อย่างไรก็ตามฮาร์ทซอคก็ชี้ให้เห็นว่า กระทั่งแนวคิดเรื่องการสะสมทุนแบบยืดหยุ่นของฮาร์วีย์เองก็ยังมีปัญหาและต้องได้รับการปรับปรุงด้วยเหตุผลสองประการ ประการที่หนึ่ง ฮาร์ทซอคเห็นต่างไปจากฮาร์วีย์ในประเด็นเรื่องของการใช้คำว่า “บุพกาล” ในการอธิบายการสะสมทุนในยุคปัจจุบัน โดยฮาร์ทซอคไม่ได้มองว่าคำๆนี้มีปัญหาแต่ประการใดในทางตรงกันข้าม ฮาร์ทซอคกลับมองว่า คำว่า “การสะสมทุนแบบบุพกาล” ดูจะสื่อความหมายออกมาได้ตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด เนื่องจากการสะสมทุนในยุคปัจจุบันก็แทบไม่แตกต่างจากความรุนแรงและการกดขี่ในกระบวนการสะสมทุนในยุโรปยุคศตวรรษที่สิบหกจนถึงศตวรรษที่สิบแปดแต่อย่างใด เนื่องจากคนยากคนจนในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายในปัจจุบันก็ยังถูกยึดที่ดินและวัตถุดิบในการทำมาหากิน จนต้องไปขายแรงงานในเมืองใหญ่อยู่เนื่องๆ³⁵ ดังนั้นฮาร์ทซอคจึงยืนยันว่า คำว่า “การสะสมทุนแบบบุพกาล” ยังคงใช้ได้อยู่เพราะมันสะท้อนการใช้กำลังบังคับและความรุนแรงในการสะสมทรัพย์สินและความมั่งคั่งของพวกนายทุนในตอนเริ่มแรก นอกจากนี้ ฮาร์ทซอคยังมองว่า “บุพกาล” ยังเป็นคำที่เหมาะสมกับการเหินแสมพวกคนตะวันตกที่เคยใช้คำนี้อธิบายวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองที่ป่าเถื่อนในต่างแดน ทั้งๆที่การสะสมทุนของนายทุนจากชาติตะวันตกเหล่านี้ก็ไม่ได้มีความเป็นอารยะแต่อย่างใด³⁶

ประการที่สอง แม้ว่าฮาร์ทซอคจะยอมรับว่าฮาร์วีย์ได้วิจารณ์มาร์กซ์ไปแล้วในประเด็นเรื่องของการละเลยบทบาทของสตรีในการวิเคราะห์การสะสมทุนแบบบุพกาล ฮาร์ทซอคก็มองว่าฮาร์วีย์ได้ตะเพิดประเด็นนี้แค่ผิวเผินเพราะตัวเขาเองก็ไม่ได้ลงลึกศึกษาบทบาทของสตรีแต่อย่างใดในแนวคิด

³⁵ Nancy Hartsock, “Globalization and Primitive Accumulation: The Contribution of David Harvey’s Dialectical Marxism,” 178.

³⁶ Ibid.

ของเขาเรื่องการสะสมทุนแบบยัดเยียด³⁷ โดยฮาร์ทซอคค์ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ฮาร์วีย์จะเลยที่จะศึกษาความแตกต่างระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายในกระบวนการสะสมทุนแบบบุพกาล เนื่องจากฮาร์วีย์หลงลืมไปว่าผู้หญิงนั้นมีพันธะที่นอกเหนือไปจากการใช้แรงงานปกติทั้งในและนอกบ้าน กล่าวคือพวกเธอต้องรับหน้าที่ผลิตแรงงานใหม่ๆ ให้กับระบบทุนนิยมผ่านการอุ้มท้อง คลอดลูก และเลี้ยงเด็กทารกอีกด้วย ในแง่นี้ฮาร์ทซอคค์วิจารณ์ว่า การละเลยบทบาทของสตรีในทางวิเคราะห์ของฮาร์วีย์ทำให้เขาไม่สามารถเข้าถึงแก่นของกระบวนการสะสมทุนในระบบทุนนิยมยุคปัจจุบัน³⁸

หลังจากที่ฮาร์ทซอคค์ได้วิพากษ์ทั้งแนวคิดการสะสมทุนแบบบุพกาลของมาร์กซ์และแนวคิดการสะสมทุนแบบยัดเยียดของฮาร์วีย์ เธอได้ทำการต่อยอดทางความคิดจากนักคิดทั้งสองคนด้วยการนำเสนอแนวคิดของเธอเองที่ชื่อ “การทำให้การสะสมทุนมีความเป็นผู้หญิงมากขึ้น” (The feminization of primitive accumulation) โดยฮาร์ทซอคค์ได้เผยให้เห็นว่า การสะสมทุนแบบบุพกาลนั้นไม่สามารถแยกออกได้จากระบบทุนนิยมที่มีชายเป็นใหญ่ซึ่งเป็นระบบที่กดขี่ บังคับ ขูดรีด ต่อทรมานกรรมชาติ ชาวพื้นเมืองในอาณานิคม และที่สำคัญที่สุดคือผู้หญิง อย่างไรก็ตามการกดขี่ผู้หญิงในการสะสมทุนแบบบุพกาลไม่ได้ทำกันอย่างชัดเจนแต่อย่างใด โดยฮาร์ทซอคค์ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า แม้ว่าผู้หญิงจะเป็นแรงงานที่เป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนระบบทุนนิยม พวกเธอก็กลับไม่ได้รับการยอมรับในฐานะคนงานเหมือนผู้ชาย หากแต่ได้รับการตีตราว่าเป็นแค่แม่บ้าน และแรงงานของพวกเธอก็ไม่ได้ถูกจัดให้อยู่ในประเภทแรงงานที่ก่อให้เกิดรายได้ในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองทั้งหลาย ด้วยอคติทางเพศที่กล่าวมานี้เอง ผู้หญิงจึงมักจะได้รับค่าแรงที่ต่ำกว่าผู้ชายและโดนกดขี่ทั้งในเชิงอุดมการณ์และเชิงการเมืองในพื้นที่สาธารณะที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ในขณะที่ผู้ชายได้รับการยอมรับในฐานะของแรงงานขับเคลื่อนระบบทุนนิยม ฮาร์ทซอคค์เผยว่า ผู้หญิงและหยาดเหงื่อจากแรงงานของพวก

³⁷ Ibid., 170.

³⁸ Ibid.

เธอกลับไม่มีตัวตนและไม่ได้ได้รับความสนใจแต่ประการใดในกระบวนการสะสมทุนแบบนุพกาล³⁹

อย่างไรก็ตาม ฮาร์ทซอคก็วิเคราะห์ว่า ด้วยกระแสของการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน การสะสมทุนแบบนุพกาลได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเพราะระบบทุนนิยมปัจจุบันไม่ได้ตั้งอยู่บนระบบการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นหลักอีกต่อไป โดยฮาร์ทซอคก็เผยว่า ระบบทุนนิยมโลกในศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ดต้องการแรงงานแบบใหม่ที่มีลักษณะยืดหยุ่น แทนที่จะทำงานในโรงงานตั้งแต่เช้าจนถึงดึก คนงานในยุคปัจจุบันต้องสามารถทำงานแบบไม่เต็มเวลา (part-time) และสามารถผลิตสินค้าของตนได้แม้กระทั่งอยู่ที่บ้านของตนเอง ด้วยลักษณะของแรงงานและการผลิตในลักษณะดังกล่าวนี้เอง ฮาร์ทซอคก็มองว่า การผลิตในแบบที่ผู้หญิงเคยทำในอดีตกำลังเป็นตัวแบบที่สำคัญในระบบทุนนิยมโลกยุคปัจจุบัน กล่าวคือ คนงานสมัยนี้ได้กำลังถูกเปลี่ยนให้เป็นคนงานที่ดูเหมือนไม่ใช่คนงาน (making the workers into not real workers) เป็นคนงานที่มีความเป็นผู้หญิงมากขึ้น (feminization) และเป็นคนงานที่ทำงานเหมือนแม่บ้านมากขึ้น (housewifization) เพราะแทนที่คนงานเหล่านี้จะถูกกดขี่และขูดรีดในโรงงานอุตสาหกรรมอย่างโจ่งแจ้ง เทคโนโลยีการผลิตและการสื่อสารคมนาคมในยุคโลกาภิวัตน์ได้ทำให้คนงานไม่ว่าผู้ชายหรือผู้หญิงก็ทำงานที่บ้านได้แบบที่ผู้หญิงได้ทำเป็นประจำในอดีต⁴⁰ อย่างไรก็ตามฮาร์ทซอคก็เน้นย้ำว่าระบบการผลิตในปัจจุบันที่ยืดหยุ่นมากขึ้นไม่ได้หมายความว่า การขูดรีดแรงงานจะหมดไป หากเราต้องการที่จะทำความเข้าใจและศึกษาการกดขี่แรงงานในลักษณะนี้ให้มากขึ้น ฮาร์ทซอคก็มองว่า การทำความเข้าใจและให้ความสำคัญกับแรงงานสตรีย่อมเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุด

³⁹ Nancy Hartsock, "Globalization and Primitive Accumulation: The Contribution of David Harvey's Dialectical Marxism," 186.

⁴⁰ Ibid., 187.

4. การสะสมทุนโดยการจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะ

(Accumulation by Provision of Public Goods)

สำหรับตัวผู้เขียนเองแล้ว คุณูปการที่สำคัญที่สุดของแนวคิดการสะสมทุนแบบบุพกาลของมาร์กซ์ ก็คือการเปิดโปงให้เห็นว่า ความไม่เท่าเทียมทางชนชั้นที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นนายทุนและชนชั้นแรงงาน หรือชนชั้นล่างในภาพรวม ไม่ได้เป็นผลมาจากกฎธรรมชาติหรือบุญบาปแต่ชาติปางก่อนใดๆทั้งสิ้น⁴¹ หากแต่เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่มีการใช้ความรุนแรงกำลัง และความโหดร้ายทารุณ เข้าไปบริบทพยัคฆ์และกดขี่ขูดรีดผู้คนจำนวนมหาศาล เพื่อปูทางให้กับนายทุนไม่กี่คนได้มีสถานะที่เหมาะสมในการสะสมทุนเบื้องต้น อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมองว่าแนวคิดการสะสมทุนแบบบุพกาลของมาร์กซ์เองก็มีประเด็นที่อาจเป็นจุดอ่อนอยู่สองประการด้วยกัน

ประการที่หนึ่ง แม้ว่ามาร์กซ์จะไม่ได้พูดออกมาตรงๆเหมือนกับเลนิน ผู้เขียนคิดว่ามาร์กซ์เองก็มองรัฐไม่ต่างจากเลนินในแง่ที่ว่า รัฐก็คือเครื่องมือของชนชั้นนายทุนในการกดขี่ชนชั้นแรงงาน⁴² ในแง่นี้มาร์กซ์จึงมองว่าการแทรกแซงของรัฐที่มีต่อตลาด ประชากร และภาคสังคม ในกระบวนการสะสมทุนแบบบุพกาลล้วนทำไปเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับชนชั้นนายทุนทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนมองว่า มาร์กซ์มองข้ามไปว่า รัฐเองก็มีผลประโยชน์และมีอิสระเป็นของตนเองในระดับหนึ่ง ตรงกันข้ามกับมาร์กซ์ ผู้เขียนเชื่อในแนวคิด “เหตุผลในการดำรงอยู่ของรัฐ” (*raison d'État*) กล่าวคือ รัฐมีการพัฒนาโครงสร้างและระบบราชการของตนขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของตัวรัฐเองในการรักษาความมั่นคง อำนาจ และความมั่งคั่งของตัวรัฐ ซึ่งโครงสร้างดังกล่าวนี้เองไม่จำเป็นต้องมีหน้าที่รับใช้พวกนายทุนเสมอไป

⁴¹ การอธิบายของมาร์กซ์ว่าเหตุใดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นแรงงานไม่ได้เป็นผลมาจากบาปกำเนิด หรือ “original sin” ใน Karl Marx, *Capital Volume I*, 873-874

⁴² ดูมุมมองของเลนินที่มีต่อรัฐใน Section 3: the State as an Instrument for the exploitation of the oppressed class, in “*The State and Revolution*,” *Essential Works of Lenin*: “What is to be done?” *And Other Writings* (New York: Dover Publications, 1987), 277-280.

ประการที่สอง ผู้เขียนคิดว่า มาร์กซวิเคราะห์ผลกระทบไปอย่างมาก ที่มองว่า การสะสมทุนแบบทุนฟากาลเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสมัย “ก่อน” ที่ทุนนิยมจะเติบโตเต็มที่อย่างในปัจจุบันเท่านั้น ดังนั้นมาร์กซจึงเชื่ออย่างสนิทใจว่า เมื่อสภาวะที่เอื้อให้กับนายทุนได้สะสมทุนเบื้องต้นได้เกิดขึ้นมาแล้ว การสะสมทุนแบบทุนฟากาลก็สิ้นสุดลงไปด้วย และลักษณะความรุนแรงที่รัฐกับพวกนายทุนใช้ความรุนแรงและกำลังริบเอาทรัพย์สินและทรัพย์สินของคนยากคนจนก็พลอยสิ้นสุดลงไปด้วย อย่างไรก็ตาม อย่างที่ฮาร์วีย์ได้วิเคราะห์ไว้ ผู้เขียนเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งว่า การสะสมทุนแบบทุนฟากาลไม่ได้ยุติลงในอดีตแต่อย่างใด หากแต่ยังดำรงอยู่ในยุคปัจจุบันทั้งในประเทศทุนนิยมเต็มตัวและประเทศที่ทุนนิยมยังไม่พัฒนาเต็มที่ และที่สำคัญที่สุด การสะสมทุนแบบทุนฟากาลได้กลายมาเป็นหัวใจของการขับเคลื่อนระบบทุนนิยมโลกในปัจจุบันไปอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนคิดว่า กระทั่งแนวคิดของฮาร์วีย์เรื่องการสะสมทุนแบบยึดแย่งก็ยังมีจุดอ่อนที่เห็นได้ชัดอยู่สามประการด้วยกัน ประการแรก อย่างที่ฮาร์ทชอว์คได้วิพากษ์ไว้ ผู้เขียนมองว่าฮาร์วีย์เองไม่ได้ต่างจากมาร์กซสักเท่าไร ในแง่ที่ว่า ตัวเขาเองก็ไม่ได้ให้ความสำคัญของการกดขี่แรงงานผู้หญิงเท่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นช่องโหว่ที่สำคัญที่ฮาร์วีย์ได้ทิ้งไว้ก็คือ การที่เขาละเลยที่จะทำการศึกษาอย่างลึกซึ้งว่า การเกิดขึ้นของระบบทุนนิยมในตอนแรกเริ่มได้ผลิตซ้ำหรือส่งเสริมให้โครงสร้างสังคมที่ชายเป็นใหญ่ดำรงอยู่และนำไปสู่การกดขี่แรงงานผู้หญิงได้อย่างไร ประการที่สอง ผู้เขียนมองว่าฮาร์วีย์จะเดินตามรอยเท้าของมาร์กซในการนำเสนอว่า รัฐเป็นแค่เครื่องมือของชนชั้นนายทุนในการกดขี่คนชนชั้นล่าง ดังนั้น สำหรับตัวผู้เขียนแล้ว ฮาร์วีย์ได้มองข้ามเจตนารมณ์และผลประโยชน์ของรัฐในกระบวนการริบทรัพย์สินส่วนรวม (the enclosure of the commons) ไปอย่างสิ้นเชิง โดยผู้เขียนกลับมองว่า กระบวนการยึดทรัพย์สินของส่วนรวมที่ฮาร์วีย์ได้อธิบายไว้ อาจไม่ได้นำไปสู่การเอื้อประโยชน์ให้กับนายทุนเสมอไป เพราะแท้ที่จริงแล้วกระบวนการดังกล่าวอาจถูกออกแบบมาเพื่อที่จะเพิ่มอำนาจของรัฐในการปกครองเป็นสำคัญ ประการสุดท้าย เนื่องจากฮาร์วีย์มองว่ากระบวนการสะสมทุนแบบทุนฟากาลก็คือกระบวนการยึดแย่ง

ทรัพย์สินจากส่วนรวม ดังนั้นฮาร์วีย์จึงมองไม่เห็นอีกด้านหนึ่งของการสะสมทุนแบบบุพกาลที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนกระบวนการของการยึดที่ดิน การริบทรัพย์สิน หรือการปล้นจากคนชนชั้นล่าง โดยผู้เขียนมองว่าการสะสมทุนแบบบุพกาลในปัจจุบันอาจแฝงตัวอยู่ในรูปแบบของกระบวนการของการแจก การให้ และการจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะให้กับส่วนรวม ในแง่นี้คำถามสำคัญที่อาจเกิดขึ้นในหมู่ผู้อ่านก็คือ การให้สินค้าและบริการสาธารณะแก่ส่วนรวมจะเป็นรูปแบบหนึ่งของการสะสมทุนแบบบุพกาลไปได้หรือไม่

ตรงจุดนี้ ผู้เขียนขอทดลองนำเสนอแนวคิดของผู้เขียนเองที่ชื่อว่า การสะสมทุนโดยการจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะ (Accumulation by Provision of Public Goods) โดยผู้เขียนเองเห็นด้วยกับฮาร์วีย์ว่า การสะสมทุนแบบบุพกาลในยุคปัจจุบันไม่ได้ปฏิบัติการผ่านการใช้ความรุนแรงและการบังคับ แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังอาศัยการสร้างคามยินยอมพร้อมใจในผู้คนจำนวนมากที่ถูกกดขี่และขูดรีดอีกด้วย ผู้เขียนยังเห็นด้วยกับฮาร์ทซอคค์ในประเด็นที่ว่า การสะสมทุนแบบบุพกาลในยุคปัจจุบันไม่ได้แสดงการกดขี่และขูดรีดออกมาอย่างโจ่งครึ่ม หากแต่ปรากฏออกมาในรูปแบบที่ยืดหยุ่นและแฝงตัวอยู่ใต้หน้ากากของความกรุณาปราณีมากกว่าที่เคยเป็นในอดีต ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนมองว่า การสะสมทุนแบบบุพกาลทุกวันนี้มีความแตกต่างไปจากยุคสมัยของมาร์กซ์เป็นอย่างมาก กล่าวคือ รัฐสมัยใหม่ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นแค่เครื่องมือรับใช้ชนชั้นนายทุนเสมอไป กระนั้นก็ตามนโยบายของภาครัฐที่มุ่งเน้นที่จะสร้างความมั่งคั่ง อำนาจและความมั่งคั่งของรัฐก็อาจกลายเป็นช่องทางในการสร้างสภาวะที่เอื้อให้เกิดการสะสมทุนของนายทุนในตอนสุดท้ายอย่างไม่ได้ตั้งใจ เพื่อที่ผู้อ่านจะได้เข้าใจแนวคิดการสะสมทุนโดยการให้สินค้าและบริการสาธารณะของผู้เขียนให้มากขึ้น ผู้เขียนขอสรุปใจความสำคัญสามประการของแนวคิดดังกล่าวที่ผู้เขียนเองได้รับอิทธิพลมาจากงานของ เจมส์ สก็อตต์ (James Scott) ที่ชื่อ “มองให้เหมือนกับรัฐ” (Seeing like a State)⁴³ ดังต่อไปนี้

⁴³ James C. Scott, *Seeing like a State* (New Haven: Yale University Press, 1998)

ประการที่หนึ่ง ผู้เขียนมองว่า ในการทำความเข้าใจกับการสะสมทุนในยุคปัจจุบัน เราจำเป็นต้องทำความเข้าใจบทบาทของรัฐให้ชัดเจนก่อนว่า รัฐเองก็มีผลประโยชน์และอิสระของตนที่ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับชนชั้นนายทุน ในแง่นี้ งานของสกอตต์จึงเป็นตัวอย่งที่ดีที่แสดงให้เห็นว่าตัวรัฐเองมีเจตนารมณ์และเป้าหมายของตนเองที่จะสั่งสมอำนาจและความมั่นคงในอาณาเขตของรัฐ กล่าวคือ สกอตต์ได้เผยให้เห็นในงานของเขาว่า นโยบายของรัฐสมัยใหม่ได้ถูกออกแบบมาเพื่อให้รัฐสามารถปกครองและควบคุมประชากรจำนวนมากในอาณาเขตของรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐสมัยใหม่ในมุมมองของสกอตต์จึงมีความพยายามเป็นอย่างมากที่จะ “อ่าน” หรือทำความเข้าใจกับความสลับซับซ้อนของประชากรและภาคประชาสังคมให้แจ้งได้⁴⁴ ด้วยเหตุนี้รัฐจึงออกนโยบายการพัฒนา (development policy) ต่างๆมาเพื่อที่จัดระเบียบสังคมให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่วุ่นวาย และไม่ยุ่งยากในการทำการปกครอง เพราะเมื่อสังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ผู้ปกครองรัฐก็จะสามารถควบคุมประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประการที่สอง งานของสกอตต์ยังชี้ให้เห็นอีกว่า นโยบายการพัฒนาของภาครัฐดังกล่าว ไม่ได้นำไปสู่การยึดที่ดินของชาวนาชาวไร่หรือริบรอนวัตถุดิบในการผลิตของพวกเขาแล้วเอามามอบให้พวกนายทุนเสมอไปในทางตรงกันข้าม โครงการพัฒนาชนบทของรัฐยังคงอนุญาตให้ชาวนาชาวไร่ทำมาหากินอยู่บนที่ดินของตนตามเดิม หากแต่มีความพยายามของภาครัฐที่จะจัดระเบียบวิธีการผลิตและวิธีการใช้ชีวิตของเกษตรกรเหล่านั้นในรูปแบบวิธีต่างๆกัน กล่าวคือ รูปแบบของที่ดินที่สวนจะต้องได้รับการจัดระเบียบใหม่หมดเพื่อให้สอดคล้องกับแบบแผนการพัฒนาที่ดินที่เจ้าหน้าที่รัฐส่วนกลางออกได้แบบไว้ เจกเช่นเดียวกับหมู่บ้านของชาวนาชาวไร่ที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้ตรงกับแนวคิดการพัฒนาให้เป็นสมัยใหม่ นอกจากนั้น ดังที่สกอตต์ได้ชี้ให้เห็น นโยบายการพัฒนาของภาครัฐยังนำไปสู่การสร้างและจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะต่างๆให้กับส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็น การบริการโทรคมนาคม และการขนส่ง โครงการเอื้ออาทรแก่ผู้ยากไร้ การบริการทางสาธารณสุข และ

⁴⁴ Ibid., 2.

การสร้างพื้นที่สาธารณะอย่าง สวนสาธารณะและจัตุรัสประจำเมืองให้กับประชาชน ที่สำคัญที่สุด นโยบายการพัฒนาของภาครัฐได้นำไปสู่การที่ภาครัฐได้พยายามที่จะสร้างภาษา แผนที่ มาตราการชั่ง ตวง วัด และข้อมูลประชากรที่เป็นทางการขึ้นมาในอาณาเขตของรัฐ เพื่อที่ประชาชนในรัฐจะได้มีวิถีชีวิตในแบบเดียวกันซึ่งเอื้อให้รัฐสามารถทำการปกครองพลเมืองเหล่านี้ได้ง่ายขึ้น⁴⁵

ประการสุดท้าย สก๊อตต์มองว่า โครงการพัฒนาต่างๆ ของภาครัฐที่จัดหาสินค้าและบริการสาธารณะให้กับส่วนรวม แท้ที่จริงแล้วไม่ได้เอื้อประโยชน์ให้กับส่วนรวม หากแต่ส่งเสริมให้รัฐมีอำนาจมากขึ้นในการทำควมเข้าใจ สอดส่อง ควบคุม และปกครองภาคประชาสังคม อย่างไรก็ตามผู้เขียนคิดว่า สก๊อตต์ก็ได้มองข้ามไปว่า ตัวรัฐเองไม่ได้เป็นแค่ตัวแสดงเดียวที่ได้รับประโยชน์จากนโยบายการพัฒนาและการจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะให้กับส่วนรวม⁴⁶ ตรงกันข้ามกับสก๊อตต์ ผู้เขียนมองว่า โครงการพัฒนาทั้งหลายของภาครัฐ แม้จะถูกออกแบบมาในตอนแรกให้ตอบสนองผลประโยชน์ของรัฐเป็นสำคัญ ได้สร้างสภาวะพื้นฐานให้กับการสะสมทุนของนายทุนไปอย่างไม่ได้ตั้งใจ กล่าวคือ ในขณะที่การจัดหาโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ของภาครัฐ เช่น ระบบโทรคมนาคมและขนส่ง ได้ทำให้รัฐสามารถเข้าถึงประชากรจำนวนมากในบริเวณชายขอบและทำการปกครองพลเมืองของตนได้ง่ายขึ้น โครงสร้างพื้นฐานอย่างถนนหนทางที่รัฐสร้างขึ้นมานี้เอง ได้เอื้อให้นายทุนสามารถเข้าถึงแรงงาน วัตถุดิบและทรัพยากรธรรมชาติ ในต่างจังหวัดได้อย่างง่ายดายเช่นกัน นอกจากนั้น หากการสร้างภาษา มาตราการชั่ง ตวง วัด หรือข้อมูลประชากรที่เป็นทางการของภาครัฐทำให้รัฐสามารถปกครองประชากรได้ง่ายขึ้น มาตรฐานที่เป็นทางการดังกล่าวก็ทำให้นายทุนสามารถทำมาค้าขายได้สะดวกมากขึ้นและสามารถหาแรงงานที่เหมาะสมกับการผลิตในระบบทุนนิยมได้ง่ายขึ้นเช่นกัน และถ้าสวัสดิการต่างๆ ที่รัฐจัดหาให้กับส่วนรวม อย่างบริการ

⁴⁵ James C. Scott, *Seeing like a State*, 2.

⁴⁶ แม้ว่าสก๊อตต์จะตระหนักดีว่าเป้าหมายของรัฐที่จะทำความเข้าใจความซับซ้อนของประชากรและสังคมดูจะคล้ายคลึงกับเป้าหมายของนายทุนในการเข้าถึงภาคประชาสังคม กระนั้นก็ตามสก๊อตต์ไม่ได้พัฒนาแนวคิดดังกล่าวต่อไปแต่อย่างใด ดู James C. Scott, *Seeing like a State*, 7-8.

สาธารณสุข และโครงการเอื้ออาทรทั้งหลาย ได้ก่อให้เกิดพลเมืองที่แข็งแกร่ง ในการขับเคลื่อนรัฐให้เดินหน้าแล้ว ระบบสวัสดิการดังกล่าวก็ได้ก่อให้เกิดคนงานที่มีสุขภาพแข็งแรง ซึ่งคนงานประเภทนี้เองที่เป็นคนงานในแบบที่นายทุนต้องการเพื่อที่จะสามารถขูดรีดแรงงานได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยภายใต้ระบบการผลิตแบบทุนนิยม

จากที่กล่าวมา ผู้อ่านคงจะเห็นได้ว่าการสะสมทุนแบบทุนพกาลในยุคปัจจุบันมีความซับซ้อนมากกว่าคำอธิบายที่มาร์กซ์และฮาร์วีย์ได้อธิบายไว้ เนื่องจากความรุนแรง ความป่าเถื่อน และความโหดร้ายทารุณไม่ได้ปรากฏออกมาในกระบวนการดังกล่าวอย่างโจ่งแจ้ง ในทางตรงกันข้าม การสะสมทุนแบบทุนพกาลในยุคปัจจุบันได้แฝงตัวอยู่ภายใต้แนวคิดการพัฒนาของภาครัฐ กล่าวคือ ประชาชนชนชั้นล่างในสังคมปัจจุบันไม่ได้ถูกยัดเยียด ขโมย หรือลิดรอนสิทธิและทรัพย์สินใดๆอย่างโจ่งครึ่มอีกต่อไป ในทางตรงกันข้าม โครงการพัฒนาต่างๆได้แสดงให้เห็นบทบาทของภาครัฐในการจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะต่างๆให้กับส่วนรวม ซึ่งจากเปลือกนอกดูเหมือนจะทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในรัฐดีขึ้นในภาพรวม อย่างไรก็ตาม ในท้ายที่สุด โครงการพัฒนาต่างๆเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะเพิ่มอำนาจรัฐในการสอดส่อง ควบคุม และปกครองประชาชน หากแต่ยังเปิดโอกาสให้นายทุนได้เข้าถึงแรงงาน วัตถุดิบ และทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการสะสมทุนขั้นแรกสุดของชนชั้นนายทุน

บทส่งท้าย: เราควรจะทำอย่างไรกันดี

(What has to be done?)

หลังจากที่ผู้เขียนได้ทำการสำรวจแนวคิดการสะสมทุนแบบทุนภาคจากมุมมองของมาร์กซ์ ฮาร์วีย์ และฮาร์ทซอร์ค ตามลำดับ รวมทั้งนำเสนอแนวคิดของผู้เขียนเองที่มีต่อการสะสมทุนแบบทุนภาค ในส่วนสุดท้ายของบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนขอใช้พื้นที่ตรงนี้นำเสนอแนวทางการต่อสู้กับระบบทุนนิยมที่มีการสะสมทุนแบบทุนภาคเป็นรากฐานที่สำคัญผ่านมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย โดยผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นไปส่วนแรกของบทความชิ้นนี้แล้วว่า สำหรับมาร์กซ์แล้ว การสะสมทุนแบบทุนภาคเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในอดีต และได้สิ้นสุดลงไปแล้วเมื่อระบบทุนนิยมได้เติบโตเต็มที่ ดังนั้นจึงเป็นที่เข้าใจได้ว่า มาร์กซ์มิได้ให้ความสำคัญใดๆกับการหาทางออกให้กับปัญหาการสะสมทุนแบบทุนภาคเนื่องจากเขาเองมองว่า หากการสะสมทุนแบบดังกล่าวจะเป็นปัญหา มันก็เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในยุคก่อนหรือยุคเริ่มต้นของการก่อตัวของระบบทุนนิยมเท่านั้น ในทางตรงกันข้าม ปัญหาที่มาร์กซ์สนใจที่จะหาทางออกกลับเป็นปัญหาของการสะสมทุนและการชุดรีดในระบบทุนนิยมที่โตเต็มที่แล้ว เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามดังที่ฮาร์วีย์ ฮาร์ทซอร์ค และผู้เขียนได้วิเคราะห์ไว้ การสะสมทุนแบบทุนภาคยังดำรงอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นที่ศูนย์กลางของระบบทุนนิยมเองอย่างประเทศโลกที่หนึ่ง หรือตรงชายขอบของระบบทุนนิยมอย่างประเทศโลกที่สาม ดังนั้น แทนที่เราจะละเลยกระบวนการสะสมทุนแบบทุนภาค เราจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการดังกล่าวในฐานะที่เป็นหัวใจของการขับเคลื่อนระบบทุนนิยมในยุคปัจจุบัน และเป็นปัญหาที่ถือเป็นวาระสำคัญที่ขบวนการต่อต้านระบบทุนนิยม (anti-capitalist movement) ร่วมสมัยไม่ควรจะละเลยแต่ประการใด

สำหรับตัวฮาร์วีย์เอง เขาได้เสนอแนวทางการต่อสู้กับระบบทุนนิยมที่มีการสะสมทุนแบบทุนภาคเป็นรากฐานที่สำคัญไว้อย่างน่าสนใจว่า เนื่องจากนักมาร์กซิสต์หลายคนในปัจจุบันจะเชื่อในแนวคิดของมาร์กซ์ตามตัวอักษรเป็นอย่างมาก ดังนั้นคนกลุ่มนี้จึงมักจะมองว่าการสะสมทุนแบบทุนภาคไม่ได้มีความสลักสำคัญอะไรกับการวิเคราะห์ระบบทุนนิยมในปัจจุบัน ฮาร์วีย์วิจารณ์

ว่า มุมมองเช่นนี้ถือเป็นการมุมมองที่คับแคบเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการให้ความสนใจไปแค่ปัญหาของระบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นในประเทศที่ระบบการผลิตแบบทุนนิยมได้เติบโตเต็มที่แล้วเท่านั้น นอกจากนั้น ด้วยมุมมองเช่นนี้ นักมาร์กซิสทพวกนี้จึงมักจะไม่นับเอาการเคลื่อนไหวของนักสตรีนิยม นักอนุรักษ์ธรรมชาติ และนักต่อสู้ในประเทศที่เคยเป็นอาณานิคม เข้าไว้กับการเคลื่อนไหวของตน⁴⁷ ด้วยเหตุนี้ฮาร์วีย์จึงเสนอว่า เราจำเป็นต้องเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อระบบทุนนิยมกันใหม่ หากเราเข้าใจเสียใหม่ว่าการสะสมทุนแบบบุพกาลยังคงดำรงอยู่ทั้งในประเทศทุนนิยมและประเทศที่ระบบทุนนิยมกำลังพัฒนา อีกทั้งการสะสมทุนแบบบุพกาลได้กลายมาเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของระบบทุนนิยมในปัจจุบัน ฮาร์วีย์เชื่อว่านักมาร์กซิส และนักเรียกร้องสิทธิเพื่อชนชายขอบทั้งหลายก็จะสามารถรวมกันเป็นหนึ่งเดียวและต่อต้านระบบทุนนิยมได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น⁴⁸

เจกเช่นเดียวกันกับฮาร์วีย์ ฮาร์ทซอคก็มองว่า เราจำเป็นต้องเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อระบบทุนนิยมกันใหม่ โดยเราจำเป็นต้องรวมเอาปัญหาของการสะสมทุนแบบบุพกาลเข้าไปในการวิเคราะห์ระบบทุนนิยมยุคปัจจุบัน นอกจากนั้นฮาร์ทซอคก็ยังเน้นย้ำว่า บทบาทของสตรีในกระบวนการสะสมทุนแบบบุพกาลก็เป็นเรื่องที่ไม่ควรจะถูกละเลยอีกต่อไปเช่นกัน หากเปลี่ยนมุมมองของเราเสียใหม่โดยมองว่า กระบวนการสะสมทุนแบบบุพกาลยังดำรงอยู่ในยุคปัจจุบัน โดยกระบวนการดังกล่าวอาศัยการขูดรีดจากแรงงานสตรีเป็นสำคัญ และกระบวนการดังกล่าวยังมีแนวโน้มที่จะมีความเป็นผู้หญิง (feminization) มากขึ้นเรื่อยๆ ฮาร์ทซอคก็วิจารณ์ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านระบบทุนนิยมในปัจจุบันควรจะทำให้ความสนใจไม่ใช่เฉพาะการกดขี่ขูดรีดในโรงงานอุตสาหกรรมเท่านั้น หากแต่ต้องให้ความสำคัญกับการกดขี่ขูดรีดต่อคนงานนอกโรงงานที่ถูกทำให้มีความเป็นผู้หญิง (feminized workers) ทั้งในระดับ

⁴⁷ David Harvey, *The New Imperialism*, 170-171.

⁴⁸ ดูมุมมองของฮาร์วีย์ในประเด็นเรื่องของการต่อสู้กับระบบทุนนิยมได้อย่างละเอียดใน David Harvey, *The New Imperialism*, 178-179.

ประเทศและระดับโลก และเปิดรับคนเหล่านี้เข้าไปในขบวนการเคลื่อนไหวของตนให้มากขึ้น⁴⁹

ตัวผู้เขียนเองเห็นด้วยกับฮาร์วีย์และฮาร์ทซ็อกเป็นอย่างมากยิ่งในประเด็นที่ว่า เราจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงมุมมองที่มีต่อการวิเคราะห์การสะสมทุนแบบทุนการเสียใหม่ ดังที่ผู้เขียนได้เน้นย้ำมาโดยตลอดในบทความชิ้นนี้ว่า การสะสมทุนแบบทุนการเสียยังคงดำรงอยู่ในยุคปัจจุบัน หากแต่รูปแบบของการสะสมทุนดังกล่าวได้มีลักษณะที่เปลี่ยนไปและแตกต่างไปจากคำอธิบายที่มาร์กซ์ได้ไว้ไว้ กล่าวคือ แทนที่รัฐจะเล่นบทตัวร้ายโดยทำการริบทรัพย์ ปล้นยึดแย่งวัตถุดิบในการผลิตมาจากคนยากคนจนและนำไปแจกจ่ายให้กับนายทุนอย่างใจแค่มิ รัฐในปัจจุบันซึ่งมีเป้าหมายที่จะสอดส่องและทำการปกครองประชากรเป็นหลักได้ซ่อนความรุนแรงในลักษณะดังกล่าวไว้ภายใต้หน้ากากของแนวคิดการพัฒนา ดังนั้นรัฐในปัจจุบันจึงไม่ได้มุ่งหวังที่จะยึดแย่งทรัพยากรส่วนกลาง หากแต่พยายามที่จะทำการสรรหา แจกจ่าย และมอบสินค้าและการบริการสาธารณะให้กับส่วนกลาง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้เอง ไม่เพียงแต่จะทำให้รัฐมีอำนาจในการควบคุมประชากรในอาณาเขตของตนมากขึ้น หากแต่มันยังแผ่อานิสงส์ไปให้กับพวกนายทุนในการเข้าถึงแรงงานจำนวนมากมหาศาล วัตถุดิบในการผลิต และทรัพยากรธรรมชาติจากบริเวณชายขอบของระบบทุนนิยม ซึ่งผู้เขียนมองว่าการที่นายทุนสามารถเข้าถึงปัจจัยของการผลิตทั้งสามอย่างดังกล่าวมาผ่านโครงการพัฒนาต่างๆของภาครัฐ ก็คือรูปแบบของการสะสมทุนแบบทุนการเสียในยุคปัจจุบันที่นายทุนได้สะสมทุนเบื้องต้นก่อนที่จะไปต่อยอดโดยการลงทุนในการผลิตภายใต้ระบบทุนนิยมนั่นเอง

⁴⁹ Nancy Hartsock, "Globalization and Primitive Accumulation: The Contribution of David Harvey's Dialectical Marxism," 187-188.

หากมองในแง่นี้ ผู้เขียนคิดว่า ขบวนการต่อต้านระบบทุนนิยมในปัจจุบันยังมีการกีดกันที่ยากลำบากแต่แฝงไปด้วยความท้าทายรออยู่ข้างหน้า กล่าวคือ นอกจากการเปิดโปงให้เห็นถึงความรุนแรงที่โจ่งแจ้งในกระบวนการยึดแย้งของส่วนกลางไปให้กับพวกนายทุน ขบวนการต่อต้านระบบทุนนิยมจำเป็นต้องเผยให้เห็นด้วยว่า การจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะให้กับส่วนรวมที่ดูเหมือนจะให้ประโยชน์กับประชาชนทุกคนในระยะสั้น แต่ที่จริงแล้วในระยะยาวได้กลายเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการกดขี่ขูดรีดชนชั้นล่างไปได้อย่างไร นอกจากนี้ แทนที่นักเคลื่อนไหวในขบวนการต่อต้านระบบทุนนิยมจะมุ่งเน้นไปที่การต่อสู้คัดค้าน การแปรรูปรัฐวิสาหกิจและแนวคิดเสรีนิยมใหม่แต่เพียงอย่างเดียว พวกเขาควรจะทำให้ความสำคัญกับการเปิดโปงว่า โครงการพัฒนาต่างๆของภาครัฐแท้ที่จริงแล้วได้นำไปสู่การเอื้อประโยชน์ให้นายทุนเพียงไม่กี่คนได้ทำการสะสมความมั่งคั่งของตนไปได้อย่างไร ทำยที่สุด นักเคลื่อนไหวในขบวนการต่อต้านระบบทุนนิยมจำเป็นต้องทำความเข้าใจด้วยว่า ไม่เพียงแต่พวกเขากำลังต่อสู้กับระบบทุนนิยมที่มีบรรษัทข้ามชาติขนาดยักษ์ของชนชั้นนายทุนเป็นแกนนำ หากแต่พวกเขากำลังต่อต้านอำนาจของรัฐที่มุ่งหมายที่จะปกครองประชากรภายในอาณาเขตของตัวรัฐเองอีกด้วย

คำถามที่อาจเกิดขึ้นในหมู่ผู้อ่านก็คือ มนุษย์ปุถุชนธรรมดาอย่างเราจะวิพากษ์วิจารณ์และเอาชนะทั้งระบบทุนนิยมและอำนาจรัฐไปได้อย่างไร ผู้เขียนคิดว่า ปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของมวลชนในกว่า 600 ชุมชนของประเทศสหรัฐอเมริกา และกว่า 95 เมืองใน 82 ประเทศภายใต้ชื่อ “ยึดครองวอลล์สตรีท” (Occupy Wall Street) ที่ริเริ่มในปี พ.ศ. 2554⁵⁰ น่าจะเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญ

⁵⁰ ดูการปฏิบัติการเข้าร่วมของมวลชนในประเทศต่างๆทั่วโลกต่อขบวนการ “ยึดครองวอลล์สตรีท” ได้ใน Joanna Walters, “Occupy America: protests against Wall Street and inequality hit 70 cities,” The Observer, October 11, 2011. <http://www.guardian.co.uk/world/2011/oct/08/occupy-america-protests-financial-crisis> (accessed December 20, 2011) and Derek Thompson, “Occupy the World: The ‘99 Percent’ Movement Goes Global,” The Atlantic, October 15, 2011. <http://www.theatlantic.com/business/archive/2011/10/occupy-the-world-the-99-percent-movement-goes-global/246757/> (accessed December 20, 2011).

ในการสะท้อนว่า มวลชนในหลายๆประเทศทั่วโลกได้หมดความอดทนกับความไม่เท่าเทียมกันระหว่างนายทุนที่เอาแต่สะสมความมั่งคั่งของตนในขณะที่คนส่วนใหญ่ในระบบทุนนิยมยังถูกกดขี่ขูดรีดและอยู่กับความยากจน และมวลชนกลุ่มนี้เองที่ได้ลุกขึ้นมาตั้งคำถามที่เกี่ยวเนื่องกับการสะสมทุนแบบผูกขาดเป็นอย่างยิ่งว่า เหตุใดชนชั้นนายทุนถึงได้มีเงินมากมายก่ายกองในมือให้ลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ และเหตุใดถึงมีคนว่างงานเป็นล้านๆคนรอคอยการจ้างงานด้วยค่าแรงแสนถูกในตลาดแรงงานทั่วโลก ส่วนความสำเร็จหรือความล้มเหลวของขบวนการต่อต้านระบบทุนนิยมคลื่นล่าสุดนี้จะเป็นอย่างไร ผู้เขียนคิดว่าเป็นเรื่องที่น่าจะได้รับการศึกษาเป็นอย่างยิ่งในโอกาสข้างหน้า

บรรณานุกรม

- Hartsock, Nancy. "Globalization and Primitive Accumulation: The Contribution of David Harvey's Dialectical Marxism" in Noel Castree and Derek Gregory, eds., *David Harvey: A Critical Reader*. Oxford: Blackwell Publishing, 2006.
- Harvey, David. *The New Imperialism*. New York: Oxford University Press, 2003.
- . *A Companion to Marx's Capital*. New York: Verso, 2010.
- Lenin, V. I., "The State and Revolution," *Essential Works of Lenin: "What is to be done?" And Other Writings*. New York: Dover Publications, 1987.
- Marx, Karl. *Capital Volume I*. New York: Penguin Groups, 1976.
- Scott, James C. *Seeing like a State*. New Haven: Yale University Press, 1998.
- Thompson, Derek. "Occupy the World: The '99 Percent' Movement Goes Global," *The Atlantic*, October 15, 2011. <http://www.theatlantic.com/business/archive/2011/10/occupy-the-world-the-99-percent-movement-goes-global/246757/> (accessed December 20, 2011).
- Walters, Joanna. "Occupy America: protests against Wall Street and inequality hit 70 cities," *The Observer*, October 11, 2011. <http://www.guardian.co.uk/world/2011/oct/08/occupy-america-protests-financial-crisis> (accessed December 20, 2011).